

Laudacja prof. dr hab. Romualda Turkowskiego wygłoszona podczas Jubileuszu dr. Janusza Gmitruka – dyrektora Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego 4 lipca 2018 r.

Szanowny i Drogi Jubilate Januszu, Wielce Szanowna Pani Małżonko Naszego Jubilata, Wielce Szanowni Synowie Jubilata, Szanowna Rodzino Jubilata, Szanowni Państwo zebrani w Muzeum na spotkaniu z okazji jubileuszu 70-lecia urodzin oraz 50. rocznicy pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej dra Janusza Gmitruka – Dyrektora Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie.

Przypadł mi chlubny obowiązek przedstawienia sylwetki Pana Dyrektora, Naszego Przyjaciela dr. Janusza Gmitruka, którego jubileusz 70-lecia urodzin oraz zbliżającej się 50. rocznicy pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej świętujemy w tym roku, a szczególnie dzisiaj w dniu 4 lipca 2018 roku. Traktuję to, jako mój obowiązek, gdyż ja, jak i wielu z nas tu obecnych doświadczyliśmy ze strony Jubilata wiele życzliwości, wsparcia w trudnych dla nas sytuacjach życiowych, naukowych. Mogliśmy zawsze liczyć na przychylny stosunek Jubilata jako pracownika a potem Dyrektora Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Warszawie a teraz Dyrektora Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego na wsparcie naszych planów badawczych, przedsięwzięć konferencyjnych, zamierzeń publikacyjnych, czy zwykłych spraw życiowych w których Jubilat każdego z nas wspierał jak tylko mógł i nadal to czyni.

Dr Janusz Gmitruk urodził się 17 lutego 1948 roku we wsi Świniarów w rodzinie chłopskiej w powiecie łosickim. Rodzicami byli Paweł i Genowefa Gmitrurowie. Lata wczesnego dzieciństwa spędził Jubilat w swojej wsi rodzinnej. Były to czasy powojennej biedy, ale Janusz Gmitruk wspomina je jako lata radosne, szczególnie wiele wkładała w to pracy aby tak było Mama Genowefa. Po ukończeniu 7 roku życia Jubilat rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej nr 2 w Łosicach – uczył się tam w latach 1955–1962. Już w Szkole Podstawowej wykazywał szczególne zainteresowanie historią. Miała na to wpływ atmosfera domu, tradycje niepodległościowe przekazywane mu między innymi przez dziadka Bazylego Oleksiuka i rodziców. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej w 1962 roku Jubilat podjął naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Józefa Pietruczuka – wybitnego działacza społecznego, nauczyciela zamordowanego w 1945 roku przez „pospolitą bandę” morderców. Mimo tragicznej śmierci Józefa Pietruczuka, jego myśli wychowawczo-patriotyczne żyły nadal i były przekazywane uczniom. W szkole

przez niego kierowanej, a potem przez Jego następców, młodzież wychowywana była w duchu umiłowania wolności i wartości chrześcijańskich. W Liceum Ogólnokształcącym w Łosicach zainteresowanie dziejami Polski rozbudził w naszym Jubilate jego nauczyciel historii Ignacy Zawada. Natomiast Marian Kwiatek – Dyrektor Liceum Ogólnokształcącego w Łosicach przybliżył do Związku Młodzieży Wiejskiej i politycznego ruchu chłopskiego. W czasie nauki w Łosicach działał Jubilat w Związku Harcerstwa Polskiego. W Szkole uczestniczył z pozytywnym skutkiem w konkursach historycznych. W szkole uprawiał także sport – piłkę nożną i oczywiście siatkówkę, bo był wówczas i do dziś jest mężczyzną słusznego wzrostu. Jubilat uwielbia też Polskie Tatry, po których szusuje bez lęku, mimo wielu przygód czasem bolesnych dla niego. W latach młodości pracował już jako społecznik na rzecz swojego środowiska. W Świniarowie prowadził świetlicę jako Kierownik w Domu Ludowym – gdzie był już wówczas telewizor, stół ping-pongowy, biblioteczka. Wprawdzie był to obiekt nieogrzewany, jak wspominał Jubilat, ale przyciągał miejscową młodzież. W ten sposób odciągał ją od pijaństwa, bójek i innych złych rzeczy. Zaczynał tak jak wielu działaczy ludowych Maciej Rataj, Stanisław Mikołajczyk, Jan Stapiński – pracą społeczną na rzecz swojego najbliższego środowiska. Życzliwość ta i społecznikowska pasja towarzyszy mu do dzisiaj.

W 1966 roku Janusz Gmitruk ukończył Liceum Ogólnokształcące w Łosicach. Jako młody człowiek ciekawy był świata. Z tych też powodów przyciągał go bardzo mocno Lublin a w nim Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej. Wysłał on tam dokumenty i planował podjąć studia na Uniwersytecie. Jednakże rejonizacja w rekrutacji na uczelnie, która wówczas obowiązywała w PRL sprawiła, iż musiał zdawać egzaminy, jeśli chciał studiować na kierunku historia, na Uniwersytecie Warszawski. Podczas egzaminów wstępnych na UW uzyskał wynik bardzo dobry i od 1 października 1966 roku został immatrykulowany, jako student Instytutu Historycznego UW. Jubilat studiował w latach 1966-1971. Jak sam wspominał, trafił na bardzo dobry rok, z którego wyszło wielu naukowców, polityków, artystów, nauczycieli. Podczas studiów przeżył marzec 1968 roku. Próbował go udokumentować fotograficznie, za co został pobity przez funkcjonariuszy Zmotoryzowanych Odwodów Milicji Obywatelskiej tzw. zomowców. W 1972 roku przeżył tragedię bo zmarł Jego Tata. Gospodarstwo rolne w Świniarowie dalej prowadziła Matka przy wsparciu Jubilata i rodziny.

W czasie studiów Jubilat brał udział w obozach naukowych w powiecie siedleckim i okolicach, organizowanych przez Zarząd Uczelniany Związku Młodzieży Wiejskiej i jego Koło Naukowe działające w Instytucie Historycznym UW a kierowane przez wówczas docenta dr. hab. Józefa Szaflika. Podczas tych wyjazdów studenci Koła Naukowego ZMW a wraz z nimi i Janusz Gmitruk zbierali relacje o działalności partii politycznych w II RP oraz o ruchu oporu z lat 1939–1944, zarówno od miejscowej ludności, jak i ludowej partyzantki. W pozyskiwaniu rela-

cji pomagał studentom pierwszy Powiatowy Komendant Batalionów Chłopskich – Franciszek Duczek, przedwojenny Prezes Zarządu Powiatowego Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”, a także jego zastępca w Komendzie Powiatowej – Stanisław Jaszczuk ze Stoku Ruskiego, przed wojną Prezes Zarządu Powiatowego Centralnego Związku Młodej Wsi „Siew” – organizacji prorządowej tj. związanej z obozem marszałka Józefa Piłsudskiego. Podczas studiów Janusz Gmitruk był aktywnym działaczem Związku Młodzieży Wiejskiej, pasjonowała go fotografia. Udokumentował on wiele wydarzeń z życia Związku Młodzieży Wiejskiej, życia studentów w Domu Akademickim przy ul. gen. L. Kickiego 9 i 11, gdzie wiele chłopskich córek i synów mieszkało i zdobywało wiedzę.

Janusz Gmitruk od 1970 roku jest działaczem ruchu ludowego. Już jako student wstąpił w 1970 r. do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Jak wspominał Jubilat: opiekun naukowy obozu studenckiego, prof. Józef Szaflik zainteresował go dziejami ruchu ludowego. Osobowość Profesora wywarła też niebagatelny wpływ na jego dalsze losy. Profesor Józef Szaflik zainspirował go do napisania pracy magisterskiej na temat: „Ruch Oporu w Powiecie Siedleckim w czasie II wojny światowej”. Opiekun naukowy seminarium magisterskiego prof. Stanisław Herbst wyraził zgodę na taką problematykę. Prof. S. Herbst zlecił Jubilatowi dalsze utrzymanie bliskiego kontaktu z Profesorem Szaflikiem. Z tego też powodu podczas studiów był seminarzystą Prof. dr hab. Stanisława Herbsty pod którego kierunkiem napisał pracę magisterską pt. „Konspiracyjny Ruch Ludowy w powiecie siedleckim w latach 1939-1945”. Recenzentem pracy był prof. dr hab. Józef Szaflik, bo wówczas właśnie został samodzielnym pracownikiem naukowym składając w 1970 r. z sukcesem kolokwium habilitacyjne. Egzamin magisterski zwany też często obroną pracy magisterskiej odbył się w czerwcu 1971 roku. Jak wspominał Janusz Gmitruk odbył się on w mieszkaniu prywatnym profesora Herbsty, który w tym czasie chorował. Profesor Herbst nie chciał, aby jego niedyspozycja utrudniła obronę już przygotowanej pracy. Promotor nie stosował jednak żadnej ulgi, egzaminował Jubilatą przez godzinę. Później kilka pytań zadał recenzent prof. J.R. Szaflik. Obrona była sympatyczna, ale merytoryczna i wyczerpująca. Po 2 godzinach egzamin zakończył się wynikiem bardzo dobrym. Jubilat został magistrem historii.

Praca magisterska Janusza Gmitruka została nagrodzona na konkursach historycznych. Została ona opublikowana jako artykuł w numerze 14 „Roczników Dziejów Ruchu Ludowego” z 1972 roku. Dla Jubilata, absolwenta Uniwersytetu Warszawskiego, stała się przepustką do pracy w Zakładzie Historii Ruchu Ludowego Naczelnego Komitetu Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Od 1 października 1971 roku Janusz Gmitruk został tam zatrudniony na wniosek kierownika Zakładu Historii Ruchu Ludowego prof. Józefa R. Szaflika. Jubilat na wiele lat związał się z tą placówką naukową, w której był pracownikiem naukowym, a po latach Wicedyrektorem, a potem Dyrektorem, którym jest do dzisiaj (acz urlopowany). Janusz

Gmitruk zgodnie z jego zainteresowaniami, ale i potrzebami naukowymi Zakładu zajął się Archiwum Ikonograficznym, które przez wiele lat opracowywał i udostępniał badaczom. Jako pracownik ZHRL zbierał wśród weteranów Ruchu Ludowego i ich rodzin fotografie, które opisywał, spisywał relacje i zachęcał weteranów ruchu ludowego do pisania wspomnień. W latach 70. i 80. XX wieku współpracował z gen. Franciszkiem Kamińskim Komendantem Głównym Batalionów Chłopskich, kierownictwem BCH na Kielecczyźnie: Czesławem Ponieckim, Stanisławem Jagiełłą, byliymi dowódcami Oddziałów BCH Eugeniuszem Fąfarą, Piotrem Pawliną, Janem Sońtą, Józefem Abramczykiem, Antonim Piwowarczykiem. Podczas pracy pozyskiwał dla Zakładu kolekcje konspiracyjne, wydawnictwa oraz zespoły dokumentowe. W czasie tych badań spotkał się z życzliwością i wsparciem kombatantów, żołnierzy BCH i AK. Jubilat miał także wiele z tym związanych kłopotów, nie wszyscy kombatanci doceniali jego rzetelne badania naukowe, szczególnie te, w których weryfikował tendencyjne informacje rozpowszechniane przez niektórych z nich na temat ich współpracy z partyzantką sowiecką. Badając dzieje ruch oporu na wsi zajął się Jubilat, jako pracownik naukowy Zakładu, badaniami jego zasięgu na terenie Ziemi Kieleckiej. Jubilat bowiem podjął się napisania pod kierunkiem prof. dr hab. Józefa Ryszarda Szaflika pracy doktorskiej pt. „Konspiracyjny Ruch Ludowy na Kielecczyźnie 1939–1945”. Obronił ją na Uniwersytecie Warszawskim w 1979 roku. Stało się to dzięki pomocy materialnej uczelni i opiece naukowej prof. Józefa Ryszarda Szaflika. Dysertacja została nagrodzona i wydana przez Ludową Spółdzielnię Wydawniczą w 1980 roku. Trzecie, rozszerzone wydanie książki ukazało się pt. „Ku zwycięstwu. Konspiracyjny Ruch Ludowy na Kielecczyźnie 1939-1945” (2003), dzięki wsparciu finansowemu Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach.

Jako pracownik naukowy, dyrektor ZHRL, potem Dyrektor MHPRL, współpracował z wyższymi uczelniami na Podlasiu. Pracował w charakterze pracownika naukowo-dydaktycznego w Siedlcach, Łukowie, współpracował z Akademią Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej. Dr Janusz Gmitruk opublikował do tej pory ponad 450 pozycji naukowych, popularnonaukowych, wydawnictw źródłowych i pamiętnikarskich, recenzji. W tym 50 książek, 400 artykułów naukowych i dodatkowo 200 popularnonaukowych zamieszczonych w prasie ruchu ludowego. Jubilat był organizatorem lub współorganizatorem około 50 wystaw. W czasie swojej pracy w ZHRL zawsze mógł liczyć na wsparcie prof. dr hab. Aleksandra Łuczaka, prof. dr hab. Kazimierza Przybysza, dr. Jana Salkowskiego, a z władz ZSL szczególnie Sekretarza NK ZSL Jerzego Szymanka. Jako pracownik ZHRL Janusz Gmitruk uczestniczył aktywnie w pracach Zespołu do Spraw Martyrologii Wsi Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Działał także w Komitecie Organizacyjnym Budowy Mauzoleum Walki i Męczeństwa Wsi Polskiej w Michniowie. W ramach Komitetu organizowane były liczne konferencje naukowe, wydawane publikacje. Działania organizacyjne i naukowe doprowadziły do powstania Mauzoleum. Obecnie z inicjatywy dr Janusza Gmitruka zorganizowano

wano tam stałą wystawę pt. „Gdy płonęły niebo i ziemia” i wydano interesujący informator. Współpraca z Mauzoleum trwa do dziś.

Janusz Gmitruk współuczestniczył również w działaniach zmierzających do powołania w 1984 roku Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie. W czasie organizacji Muzeum Pełnomocnikiem Prezesa ZSL Marszałka Romana Malinowskiego do spraw jego organizacji był dr Józef Fajkowski, z którym Jubilat ściśle współpracował nad przyszłym kształtem tej placówki. W 1985 roku na inaugurację działalności Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego dr. Janusz Gmitruk wspólnie z dr. Janem Sałkowskim zorganizowali pierwszą wystawę z okazji 90. rocznicy powstania Polskiego Ruchu Ludowego, eksponowaną w Muzeum Etnograficznym w Warszawie. Natomiast na uroczystość otwarcia siedziby Muzeum – Żółtej Karczmy przy Al. Wilanowskiej 204 przygotował Jubilat wraz z zespołem wystawę pt. „Bataliony Chłopskie (1940–1944)”.

W czasie transformacji Ruchu Ludowego w latach 1988–1989 Janusz Gmitruk był Zastępcą Dyrektora Zakładu Historii Ruchu Ludowego. Wspólnie z ówczesnym Dyrektorem Zakładu prof. Janem Jachymkiem przygotowali koncepcję powołania Instytutu Ruchu Ludowego, składającego się z sześciu zakładów naukowo-badawczych. Docelowo przewidywano zatrudnienie 60 pracowników naukowo-badawczych i warsztatowych. Zamiar ten nie ziścił się z braku środków i możliwości finansowania oraz sytuacji politycznej, która nie sprzyjała takim pragnieniom.

Z dniem 1 stycznia 1990 roku Janusz Gmitruk został powołany przez kierownictwo nowo powstałego Polskiego Stronnictwa Ludowego – „Odrodzenia” na stanowisko Dyrektora Zakładu Historii Ruchu Ludowego. Jubilat doprowadził do przyjęcia zbiorów likwidujących się struktur ZSL. Zabezpieczył je i przygotował do dalszego udostępniania badaczom dziejów Polski i polskiego ruchu ludowego. Przeprowadził ZHRL przez perturbacje polityczne roku 1990. ZHRL był jedyną strukturą b. ZSL, która przetrwała kolejne etapy zjednoczenia i zmiany w kierownictwie Stronnictwa. Przyczyniła się do tego siła tradycji ruchu ludowego, ale też zręczność organizacyjna i polityczna Dyrektora Zakładu. Mimo poważnego zmniejszenia liczby etatów zachował swoje funkcje inspiratora badań naukowych nad dziejami Ruchu Ludowego, prowadzenia własnych prac badawczych oraz uporządkowania i udostępniania materiałów archiwalnych. Po 1990 roku w zakładzie pracowali: Dorota Pasiak-Wąsik, Zenon Kaczyński, Anna Przybylska, Paweł Popiel (od roku 2006 w zmniejszonym wymiarze etatów). Od 2012 roku pracownikami ZHRL pozostali tylko Anna Przybylska i Zenon Kaczyński. Obecnie pracuje tylko jedna osoba. Dyrektorowi Januszowi Gmitrukowi (pracującemu na ¼ etatu) przez kolejnych 10 lat udało się obronić istnienie filii ZHRL w Krakowie, znakomicie kierowanej przez mgr. Bolesława Derenia, autora wielu publikacji poświęconych powojennym, dramatycznym dziejom Polskiego Stronnictwa Ludowego. Kierując Zakładem Historii Ruchu Ludowego, przez wiele lat Janusz Gmitruk uczestniczył w posiedzeniach Naczelnej Komisji Wykonawczej i Rady Naczelnej PSL

z głosem doradczym. Jubilat wchodził w skład zespołu ekspertów PSL, był też doradcą w Klubie Parlamentarnym PSL.

Na szczególne podkreślenie zasługują liczne opracowane i opublikowane prace źródłowe, dokumentowe, pamiątkarskie, których współwydawcą i inspiratorem był dr Janusz Gmitruk. W listopadzie 1981 roku z inicjatywy Leona Janczaka – Prezesa Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, Jubilat wspólnie z dr. Janem Sałkowskim postanowili udokumentować demokratyczny zryw społeczeństwa. Przygotowali oni materiały do planowanej publikacji źródłowej pt. „Porozumienie Społeczne 1980-1981”. Zarządowi nie spodobał się jednak „zbyt rewolucyjny” wstęp do tego wydawnictwa. Przed stanem wojennym maszynopis został jednak „skradziony” z wydawnictwa w niewyjaśnionych okolicznościach. Tym samym ktoś oszczędził kłopotów wydawcy i autorom. Publikacja „Porozumienie Społeczne 1980-1981” została wydana 25 lat później.

W latach 1981–1990 Janusz Gmitruk prowadził też badania nad dziejami Wiejskiego Ruchu Młodzieżowego w Zarządzie Krajowym ZMW. Od 1982 roku kierował pracami Krajowej Komisji Historycznej Zarządu Krajowego ZMW. Komisja ta organizowała konferencje naukowe (około 50), wydawała publikacje naukowe i popularnonaukowe, materiały źródłowe oraz periodyk „Roczniki Dziejów Ruchu Młodowiejskiego”. Z inicjatywy Jubilata zorganizowano Archiwum przy Zarządzie Krajowym ZMW. W każdym województwie działały Komisje Historyczne, które gromadziły w skali kraju około pięciu tysięcy działaczy. W 1991 roku arbitralne decyzje Kierownictwa Zarządu Krajowego ZMW doprowadziły do rozwiązania Krajowej Komisji Historycznej i jej oddziałów w terenie. Zgodnie z decyzją kierownictwa ZMW powołano Towarzystwo Przyjaciół ZMW. Jednak nie podjęło ono działalności i wkrótce przestało ono istnieć. Doprowadziło to niemal do zamarcia działalności ZMW na wsi polskiej. Liczba 3 tysięcy członków podawana przez przewodniczącego Zarządu Krajowego ZMW świadczy o skali upadku wpływów tej organizacji na wsi polskiej.

Wielkim osiągnięciem dr Janusza Gmitruka dokonany wraz z dr. Andrzejem Budzyńskim było zorganizowanie Konkursu na Pamiątki „Nowego Pokolenia Chłopów Polskich” rozpisanego na 100-lecie Ruchu Ludowego. Wówczas to Zakład Historii Ruchu Ludowego, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego przy współpracy z Instytutem Gospodarstwa Społecznego Szkoły Głównej Handlowej opracowali i wydali 15 tomów pamiątków. Patronat nad konkursem objął Marszałek Senatu RP w latach 1993–1997 dr Adam Struzik. Plon tego konkursu był ogromny. Uczestników zachęciły atrakcyjne nagrody ufundowane przez Marszałka Senatu dr Adama Struzika. Kancelaria Senatu i Kancelaria Sejmu udzielały pełnej i wszechstronnej pomocy tej cennej inicjatywie. Wręczaniu nagród nadano szczególnie uroczysty charakter w siedzibie NKW PSL przy ul. Grzybowskiej 4. Później rozpoczęły się prace redakcyjne i zbieranie środków na wydanie tomów. W wydaniu tych pamiątków nieoceniona okazała się pomoc Marszałka Województwa Mazowieckiego dr. Adama Struzika.

Kolejnym wielkim wydawnictwem był 3 tomowy wybór źródeł dotyczący inwigilacji przez aparat bezpieczeństwa struktur Polskiego Stronnictwa Ludowego w okresie kiedy nim kierował w Kraju a potem na emigracji Stanisław Mikołajczyk. Dokumenty te o objętości ok. 3 tys. stron wydał Instytut Pamięci Narodowej. Stało się to możliwe dzięki inspiracji dr. Franciszka Gryciuka, członka Kolegium IPN, a później Wiceprezesa IPN. W 2008 roku Janusz Gmitruk podpisał umowę o współpracy naukowej i wydawniczej z prof. Januszem Kurtyką, Prezesem IPN. Efektem tej współpracy były wspomniane tomy dokumentów, monografie, biografie i albumy fotograficzne. Najważniejszym wydawnictwem było wspomniane trzypięciotomowe dzieło o inwigilacji Stanisława Mikołajczyka – prezesa PSL i jego otoczenia przez aparat bezpieczeństwa w latach 1945–1965. Wydawnictwo to poprzedzone zostało wstępem pióra Janusza Gmitruka. Wspólnie z Oddziałem IPN w Rzeszowie od 2003 roku wydano także pięciotomową serię książek pt. „Represje wobec wsi i Ruchu Ludowego w latach 1944–1989”, będącą pokłosiem wspólnych konferencji naukowych. Wydano tam również piękny album poświęcony życiu i działalności Wincentego Witosa. Niestety nie wydano albumu o Macieju Rataju, Stanisławie Mikołajczyku, gen. Franciszku Kamińskim. Podobną współpracę podjęto z oddziałami terenowymi IPN w Krakowie i w Lublinie, czego efektem były wspólne publikacje – monografie i wybory dokumentów. W dorobku naukowym dr Janusza Gmitruka są także liczne wydawnictwa źródłowe dotyczące dziejów PSL, m.in. sfałszowanych wyborów z 1947 roku. Komunikaty PSL z lat 1946–1947, czyli treści biuletynu wydawanego przez PSL poza cenzurą, kilkutomowe wydawnictwo akt Ministerstwa Spraw Wewnętrznych RP z lat 1939–1945. W 2008 roku wydał Jubilat zbiór dokumentów wraz z prof. Piotrem Matusakiem pt. „Walka zbrojna i działalność Polskiego Ruchu Oporu w świetle dokumentów niemieckich”, ponad 1000 stronicową publikację.

Działalność naukową łączył dr Janusz Gmitruk z działalnością dydaktyczną na uczelniach tak bliskiego mu Podlasia Południowego. W latach 1980–1988 Janusz Gmitruk przy wsparciu prof. dr. hab. Henryka Mierzwińskiego współpracował z Filią Akademii Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej. Jej pracownicy naukowcy zajmujący się historią sportu zorganizowali cykliczne konferencje naukowe poświęcone dziejom Ziemi Podlaskiej. Podczas jednej z nich Jubilat poznał Ojca prof. dr. hab. Jerzego Cygana, z którym połączyła go przyjaźń, kontynuowana później w strukturach Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego. Wkrótce na prośbę dr. Janusza Gmitruka Ojciec Profesor przyjął funkcję Kapelana LTNK. Ważną płaszczyzną współpracy z profesorem H. Mierzwińskim były także wykłady dla nauczycieli historii w ramach Towarzystwa Wiedzy Powszechnej na terenie województwa białkopodlaskiego. Bardzo popularne wówczas były tematy dotyczące tzw. Białych Plam w najnowszej historii Polski. Jubilat brał także udział w pracy kolegium „Rocznika Białkopodlaskiego”, którego redaktorem, aż do swojej przedwczesnej śmierci był prof. dr. hab. H. Mierzwiński.

W tym czasie Jubilat pracował także na Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach w charakterze nauczyciela akademickiego. Od 1 października 1996 roku rozpoczął pracę naukową i dydaktyczną w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej, a od 1 października 2010 roku w Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach kiedy to przekształcono uczelnię w tego typu placówkę naukowo-dydaktyczną. Jubilat prowadził tam seminaria magisterskie i podyplomowe z Historii Najnowszej Polski. Podczas wieloletniej pracy na Uniwersytecie w Siedlcach Jubilat wypromował ok. 200 magistrantów i kierował 45 pracami dyplomowymi. W ramach badań statutowych nad chłopskim ruchem oporu po II wojnie światowej opublikował wiele monografii, prac źródłowych, artykułów naukowych. Prowadził też w latach 2006–2008 badania w Wyższej Szkole Biznesu i Administracji w Łukowie, kierował tam Zakładem Politologii. Uczestniczył w konferencjach organizowanych przez uczelnię, organizował wystawy, publikował artykuły w periodyku naukowym tej Uczelni, był często nagradzany.

Jubilat – jak już wspomniałem – należał do współtwórców Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. Z tych też powodów kiedy doszło do konieczności zmiany poprzedniego dyrektora oczywistym było, że funkcje tą powinien objąć dr Janusz Gmitruk, tak też się stało. Z dniem 3 września 1997 roku Minister Kultury Rządu RP Zdzisław Podkański powołał dr Janusza Gmitruka w ramach 5-letniego kontraktu, na stanowisko Dyrektora Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. W 1997 roku Muzeum zmieniło formułę działalności, otworzyło się na nowe środowiska naukowe, unowocześniło swoją działalność, odmłodziło kadrę pracowników. Po tego typu zmianach pracownicy mogli realizować w Muzeum, jako placówce naukowo-badawczej, swoje ambicje naukowe. Wielu z nich przygotowało dysertacje doktorskie, zdobyło tytuły naukowe doktora habilitowanego, opublikowało książki i artykuły naukowe. Dyrektor MHPRL jest zarazem Redaktorem Naczelnym periodyku „Rocznik Historyczny Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego”. W ramach prac badawczych nad dziejami politycznego ruchu chłopskiego Muzeum wydało około 450 publikacji, zorganizowało około 300 wystaw.

Pod kierownictwem Jubilata Muzeum stało się liczącym się w kraju ośrodkiem wydawniczym. Pełni też rolę Ludowego Centrum Muzealnego, przy którym działają liczne towarzystwa. Jubilat będąc Dyrektorem Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego aktywnie wspierał i wspiera środowisko artystów, organizując od kilkunastu lat tematyczne plenery malarskie. W 15 plenerach malarskich uczestniczyło wielu twórców z kraju i Ameryki Łacińskiej. Plenery malarskie wzbogaciły zbiory Muzeum o wiele cennych obrazów współczesnych twórców. Ich efektem było wiele propagujących malarstwo historyczne wystaw, których wernisaże miały miejsce nie tylko w siedzibie MHPRL w Warszawie, lecz także w innych muzeach w kraju. Jubilat ma wielki talent społecznikowsko-popularyzatorski. Potrafił swoje osiągnięcia naukowe w ZHRL, MHPRL rozpropagować, dotrzeć do szerokiego kręgu odbiorców.

W latach 80. XX wieku dr Janusz Gmitruk zaangażował się w działalność Ludowej Spółdzielni Wydawniczej. W 1983 roku został on powołany na funkcję Sekretarza Rady Nadzorczej LSW. Wkrótce przewodnictwo Rady Nadzorczej LSW przejął prof. Józef R. Szaflik. LSW jako Spółdzielnia miała prawo prowadzić samodzielną politykę wydawniczą. Walne Zgromadzenia Członków LSW, odbywające się corocznie pod koniec czerwca, każdego roku były „Małymi Kongresami Ruchu ludowego”. W jego obradach brali udział przybyli z całego kraju spółdzielcy, członkowie stronnictw, a także tzw. Wolni Ludowcy, znajdujący się poza strukturami ZSL na tzw. emigracji wewnętrznej, pracownicy LSW, artyści i pisarze. W Radzie Nadzorczej LSW Jubilat pracował przez wiele lat. Był jej Sekretarzem, a potem Wiceprzewodniczącym. Wspólnie z prof. Józefem R. Szaflikiem współdziałali do czasu transformacji ustrojowej. Jubilat przez 10 lat zdobywał doświadczenie spółdzielcze i samorządowe w jednej z największych oficyn wydawniczych w Polsce. W samorządzie poznał wielu legendarnych działaczy Ruchu Ludowego, wybitnych społeczników: Marię Maniakównę, prof. Helenę Brodowską, Stefana Pawłowskiego, Leona Janczaka i innych. Praca społeczna w LSW młodego pracownika naukowego ZHRL często była przedmiotem krytycznej oceny ze strony ówczesnego kierownictwa ZSL. Tym bardziej, że w latach osiemdziesiątych XX wieku LSW, stopniowo uniezależniając się od ZSL, stawała się jednym z samodzielnych Ośrodków Ruchu Ludowego. Jubilat zaangażował się w obronę spółdzielczego charakteru wydawnictwa i jego majątku wobec prób przejęcia przez polityków. Do Rady Nadzorczej LSW powrócił jeszcze pod koniec lat dziewięćdziesiątych, aby podjąć się trudnej misji z nowym prezesem Janem Rodzimą, jako jej Przewodniczący ratował to, co pozostało z wydawnictwa po transformacji ustrojowej, a zwłaszcza po eksperymencie prof. dr. hab. Tadeusza Kisielewskiego, prezesa Zarządu, który doprowadził do katastrofy gospodarczej LSW. W ciągu 5 lat, od 1997 r. – po odejściu Tadeusza Kisielewskiego, ograniczono wydatki LSW. Każdemu zwolnionemu pracownikowi znaleziono dobrą pracę. Przeprowadzono restrukturyzację długów. Spółdzielnia pozyskiwała środki zewnętrzne, wydawała coraz więcej książek, przynosiła zyski. W 2003 r. Jubilat zrezygnował ze społecznej pracy w Radzie Nadzorczej, ponieważ kolidowało to z funkcją dyrektora MHPRL w związku z ustawą o samorządzie terytorialnym. Pozostawił LSW w dobrej kondycji gospodarczej. Jego odejście z LSW było początkiem nieszczęść tej oficyny. Prezes Zarządu Jan Rodzim został odwołany. Następni prezesi nie radzili sobie, konsumując tylko oszczędności wypracowane przez J. Rodzimą. W imię ludowej solidarności Muzeum wspierało LSW w działalności wydawniczej. Dzięki tym zabiegom, spółdzielnia przetrwała trudny okres i działa nadal.

Dr Janusz Gmitruk sumienną pracą zawodową łączył z aktywną działalnością społeczną. Został wybrany na ławnika w Sądzie Rejonowym w Warszawie, gdzie przez 10 lat wiele dni spędził na rozprawach sądowych. Po zakończeniu kadencji w 1984 roku otrzymał specjalne podziękowanie od Prezesa Sądu. Jubilat był tak-

że członkiem Rady Pracowniczej w NK ZSL. Z jej ramienia pełnił funkcję Przewodniczącego Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej przez 13 lat (aż do transformacji ustrojowej w 1989 roku), kiedy zaprzestała działalności. Zarząd Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej działał niezwykle sprawnie, kompetentnie i z dużą znajomością operowania finansami. Jako Przewodniczący Kasy Jubilat mógł zawsze liczyć na pomoc głównego księgowego NK ZSL Jana Kulika i Kierownika Wydziału Administracyjno-Finansowego NK ZSL Teofila Banaszewicza. Funkcja ta zaskarbiła mu wiele sympatii i przyjaźni wśród pracowników stronnictwa.

Niezwykle ważnym przedsięwzięciem społeczno-naukowym, w które zaangażował się dr Janusz Gmitruk było i jest jego udział w założeniu w 1992 roku Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego – kontynuacji Związku Inteligencji Ludowej „Orka” z lat przedwojennych, wojennych i tuż powojennych. Niestety po II wojnie światowej w ramach represji wobec ruchu ludowego komunistki zlikwidowali ten Związek. Dr Janusz Gmitruk był współorganizatorem, założycielem, członkiem Prezydium i Wiceprzewodniczącym LTN-K. Od czerwca 2008 roku po śmierci prof. Józefa R. Szaflika został Prezesem Zarządu Głównego LTN-K. Towarzystwo wydaje własny periodyk pt. „Myśl Ludowa”. Janusz Gmitruk kieruje pracami jego Rady Programowej. Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne stworzyło formułę zabezpieczającą działalność naukową i wydawniczą ZHRL. Począwszy od 2002 roku kolejne numery ukazujące się od 1959 roku periodyku naukowego Zakładu – „Roczników Dziejów Ruchu Ludowego” wydawane są nakładem LTNK. Ostatni nr 37 jest dedykowany Jubilatowi.

LTN-K stało się współzałożycielem Wszechnicy Świętokrzyskiej, zorganizowanej, kierowanej i rozbudowanej przez prof. dr. hab. Mieczysława Adamczyka. Wszechnica Świętokrzyska to jedna z najlepszych niepublicznych uczelni wyższych, które wykształciły około 30 tysięcy absolwentów. Wielu z tych, którzy ukończyli tę uczelnię odgrywa znaczącą rolę w działalności społecznej, politycznej i gospodarczej, sportowej regionu. Dr Janusz Gmitruk również współpracuje naukowo z Rektorem Wszechnicy prof. dr. hab. Mieczysławem Adamczykiem. Wspólnie wydali kilkanaście znaczących wydawnictw źródłowych, opracowań funkcjonujących w obiegu naukowym w kraju i za granicą.

Dr Janusz Gmitruk od 1990 roku współdziałał z gen. Franciszkiem Kamińskim, honorowym Prezesem PSL i Przewodniczącym Ogólnopolskiego Związku Żołnierzy Batalionów Chłopskich w upamiętnieniu chłopskiego czynu zbrojnego. Jednocześnie współpracował z Urzędem do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, jako główny specjalista w zakresie historii Batalionów Chłopskich. Jubilat przyczynił się do przyspieszenia weryfikacji wniosków o wydanie uprawnień kombatanckich b. żołnierzy ludowej konspiracji. Wszystko odbywało się za zgodą i akceptacją ówczesnego Dyrektora Departamentu W-4 dr Jana Sałkowskiego. Weryfikował także wnioski Żydów uratowanych z getta, którym zgodnie z ustawą należały się uprawnienia kombatanckie. Współpracował także z Telewizją Polską,

jako Doradca Zarządu TVP. Był konsultantem w kilku filmach dokumentalnych oraz autorem scenariuszy do dwóch filmów o Batalionach Chłopskich i Stanisławie Mikołajczyku. Od 1971 roku współpracował z Polskim Radiem, biorąc udział w pracach Rad Programowych. W 1997 roku zdał egzamin do Rad Nadzorczych Spółek Skarbu Państwa.

Przez wiele lat dr Janusz Gmitruk współpracował z płk Janem Niewińskim Przewodniczącym Patriotycznego Ruchu Kresowego (PRK) – weteranem walk z Ukraińską Powstańczą Armią. Był on jedynym z głównych inspiratorów większości działań o charakterze społecznym i politycznym, mających na celu przywrócenia prawdy o tragedii ludności polskiej na Kresach Wschodnich i upamiętnienie ofiar w formie monumentalnego pomnika w Warszawie oraz w publikacjach książkowych. Dr Janusz Gmitruk doprowadził do podpisania 7 kwietnia 2006 roku umowy między Polskim Stronnictwem Ludowym a Patriotycznym Ruchem Kresowym, przewidującej kultywowanie narodowych tradycji i zapewnienie szacunku osobom szczególnie zasłużonym dla Polski. PSL zobowiązało się do wspierania statutowej działalności Patriotycznego Ruchu Kresowego w Sejmie, Senacie i Parlamencie Europejskim, a także w administracji i w samorządzie, zaś PRK – statutowych działań i realizacji programu PSL. Treść porozumienia realizował Zakład Historii Ruchu Ludowego i Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, którymi kierował Jubilat. Podczas tej współpracy organizowano liczne wystawy, konferencje naukowe i publikowano ich wyniki. Muzeum rozpoczęło także edycję Biblioteki Wschodniej, w ramach której wydano około 30 publikacji poświęconych martyrologii Polaków pod sowieckim władztwem. W serii są też publikacje pokazujące skalę męczeństwa wsi polskiej zadanego jej przez nacjonalistów ukraińskich z Ukraińskiej Powstańczej Armii. W serii tej opublikowano monografie, dokumenty, wspomnienia, materiały z konferencji naukowej w tym zeszyty pt. „Głos Kresowian”. Współpraca trwała do 2015 roku, aż do śmierci płk. Jana Niewińskiego. Obecnie badania nad ludobójstwem na Kresach Wschodnich prowadzą wspólnie z Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego i Muzeum Niepodległości.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku Jubilat wspólnie z Kazimierzem Janikiem reaktywował Konwent ZMW, który stał się ponadpartyjną platformą działań, gromadzącą trzy pokolenia b. działaczy Związku. Przez 10 lat w pierwszą sobotę stycznia każdego roku organizowane były w Domu Chłopa w Warszawie spotkania pokoleń, na które przybywało z całej Polski czasem ponad 1000 działaczy. Na spotkaniach tych prezentowane były wystawy Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, promowano wydawnictwa poświęcone dziejom Ruchu Młodowiejskiego. Wręczane były odznaczenia. Powstała też inicjatywa przygotowania „Słownika Biograficznego Polskiego Ruchu Młodowiejskiego” (do tej pory ukazały się cztery tomy).

W latach 2004–2008 Janusz Gmitruk kierował panelem ekspertów „Kultura” w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego. Jubilat jest współza-

łożycielem i członkiem władz towarzystw naukowych – m.in.: Stowarzyszenie Historyków Wojskowości, Stowarzyszenie Dziennikarzy im. W.S. Reymonta, a także kolegów pism, m.in.: „Rocznik Białkopodlaski”, „Niepodległość i Pamięć”, „Polski Uniwersytet Ludowy”, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego”.

Jubilat od 1992 roku współpracuje z Zarządem Głównym Związku Ochotniczych Straży Pożarnych, gdzie jest członkiem Prezydium i Wiceprzewodniczącym Komisji Historycznej i Współredaktorem periodyku tej komisji „Zeszytów Historycznych ZG ZOSP”. W 2006 roku przewodniczył działalności Klubu im. M. Rataja w NK PSL. Objął to przewodnictwo po Marszałku Romanie Malinowskim. W 2009 roku w 20. rocznicę Wielkiej Koalicji Sił Reformatorskich Marszałek Roman Malinowski w porozumieniu z Lechem Wałęsą i Józwiakiem przewodniczącym Stronnictwa Demokratycznego zaproponował rozszerzenie formuły Klubu im. Macieja Rataja poprzez zmiany nazwy i treści działania. Powstał wówczas „Klub Dobro Wspólne Ponad Podziałami”, zrzeszający polityków i naukowców różnych opcji, działających na rzecz pojednania narodowego. Janusz Gmitruk został członkiem Prezydium Klubu i najbliższym współpracownikiem Przewodniczącego Romana Malinowskiego. Wśród wielu ważnych spotkań i konferencji jedna z nich poświęcona została tożsamości Ruchu Ludowego. Zorganizowano ją przy udziale Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego.

Janusz Gmitruk od lat współpracuje także z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Łosickiej w badaniach naukowych na temat tego rejonu. Popularyzuje jego dzieje w 7 tomach serii „Dzieje Ziemi Łosickiej”. W latach 1997–1998 był także członkiem Rady Nadzorczej w Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych w Warszawie. W latach 2001–2010 aktywnie współpracował z Rozgłośnią „Radia dla Ciebie”, gdzie był członkiem Rady Programowej. Pełnił także funkcję wiceprzewodniczącego Rady Programowej TVP „Polonia”. W 2001 roku po powołaniu Instytutu Pamięci Narodowej, wiceprezes PSL Marek Sawicki zaproponował Januszowi Gmitrukowi objęcie stanowisko wiceprezesa IPN do spraw naukowych i archiwów. Janusz Gmitruk miał inne zobowiązania wobec tego – propozycji tej nie przyjął.

Jako Prezes Zarządu Głównego Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego Janusz Gmitruk był współorganizatorem Ogólnopolskich Badań nad Dziejami Ruchu ludowego, w tym pięciu Kongresów Historyków Wsi i Ruchu Ludowego – w Rzeszowie (1995), w Lublinie (2000), w Pułtusku (2006), w Warszawie (2010 i 2015). Trwałym i cennym efektem tych wydarzeń naukowych są wielotomowe publikacje pokongresowe, powstałe też przy wielkim udziale Jubilata.

Wśród licznych nagród i 23 odznaczeń za działalność naukową, społeczną, polityczną, jakie nadano jubilatowi najważniejszymi są „Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski”, „Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi”, „Krzyż Batalionów Chłopskich”, Srebrny Medal Zasłużony Kulturze „Gloria Artis”, „Złoty Medal za Zasługi dla Obronności Kraju”, „Srebrna Syrenka”. Odznaczenia te świadczą o tym, że

Jubilat został doceniony, jako wybitny badacz dziejów Ruchu Ludowego, popularyzator wiedzy o najnowszych dziejach Polski, społecznik i człowiek przyjazny ludziom. Od wielu lat, jak mówił prof. Józef R. Szaflik, Jubilat dr Janusz Gmitruk strzeże skutecznie „Ogniska Ludowego” i „ogromadza” jak w dawnym Związku Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej „Wici” badaczy dziejów ruchu ludowego, ludowców, kombatantów, przyjaciół wsi i ruchu ludowego. Jubilat umożliwia publikacje wyników badań celem przekazania ich następnym pokoleniom. Miejmy nadzieję, że nadchodzący czas politycznych rozstrzygnięć lat 2018-2020 nie zniszczy Jego dorobku. Muzeum kierowane przez Jubilata jest ważnym Ośrodkiem Badań nad Dziejami Wsi i szeroko rozumianym ruchem ludowym w Polsce. Miejmy nadzieje, że Muzeum przetrwa i ten trudny czas dla dobra wsi i ruchu ludowego.

Dostojny Jubilat ma liczną rodzinę: 90-letnią matkę Genowefę, siostrę Lilianę, brata Bogusława, żonę Beatę, synów Przemysława i Pawła, którzy są już dorosłymi ludźmi mającymi własne rodziny. Jubilat jest, więc kochającym Ojcem, Dziadkiem a nawet Pradziadkiem (czego nie widać, bo jest pełnym życia człowiekiem). Ma on wnuka Leona, cztery wnuczki Paulę, Klaudię, Sylwię i Lenę oraz dwie prawnuczki Oliwię i Polę. Drogi Januszu dalej przez wiele lat ciesz się zdrowiem, uprawiaj sporty zimowe, które tak lubisz, pisz nowe książki, kieruj Muzeum tak owocnie jak to robisz.

DROGI JANUSZU, DOSTOJNY JUBILACIE, AD MULTOS ANNOS
Wszystkiego Dobrego

prof. dr hab. Romuald Turkowski